

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПРИРОДНОЇ ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ
"СОСНОВИЙ БІР" ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО НАДАННЯ ЇЙ
СТАТУСУ КУОРТУ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ**

Нікіпелова О.М., Леонова С.В., Новодран О.В.

Український державний центр стандартизації і контролю якості природних і преформованих засобів Українського НДІ медичної реабілітації та курортології МОЗ України

Проведено комплексну оцінку природної території санаторію "Сосновий бір" та с. Власівка Зіньківського району Полтавської області. Доведено, що дана природна територія відповідає вимогам Закону України "Про курорти" щодо надання їй статусу курорту місцевого значення.

Ключові слова: природна територія курорту, курорт місцевого значення, природні лікувальні ресурси, лікувально-оздоровча інфраструктура

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. У 2000 році вступив у дію Закон України "Про курорти" [1]. Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні. Він спрямований на забезпечення використання з метою лікування і оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів (ПЛР), природних територій курортів та їх охорони.

Визначення території курортом можливе за виконанням, як мінімум, двох умов: визнання її лікувально-оздоровчою місцевістю за наявності ПЛР, а також наявності і станом лікувальної інфраструктури, де можуть бути та застосовуються ПЛР. При позитивній оцінці цих двох факторів клопотання щодо визнання території курортом становиться обгрунтованим.

Українським НДІ медичної реабілітації та курортології проведено оцінку ПЛР території ВАТ Санаторій "Сосновий бір" Полтавської області, с. Власівка Зіньківського району, відповідності умовам акредитації щодо організації курортного лікування існуючої лікувально-оздоровчої інфраструктури (рис.1). Постанова досліджень пов'язана з клопотанням санаторію щодо надання вищевказаній території статусу курорту місцевого значення.

Робота складалася з наступних етапів:

- збір, систематизація фондових матеріалів щодо природних умов, ПЛР, курортної інфраструктури;
- польові та лабораторні дослідження ПЛР ресурсів території;
- обстеження санаторно-курортного закладу на відповідність умовам акредитації щодо організації лікування та відпочинку, вимогам Державних санітарних правил щодо розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів;
- камеральна обробка матеріалів та складання звіту.

2. ОСНОВНА ЧАСТИНА. У адміністративному відношенні санаторій „Сосновий бір” розташований у межах Зіньківського району (с. Власівка) Полтавської області.

За даними Зіньківської районної екологічної інспекції державного управління екології та природних ресурсів в Полтавській області, цей район відноситься до лісостепової зони, природні умови якої характеризуються своєрідним чергуванням лісових масивів із степовими ділянками, під якими формуються сірі лісові ґрунти та чорноземи. Лісистість лісостепової зони становить 12,5 %.

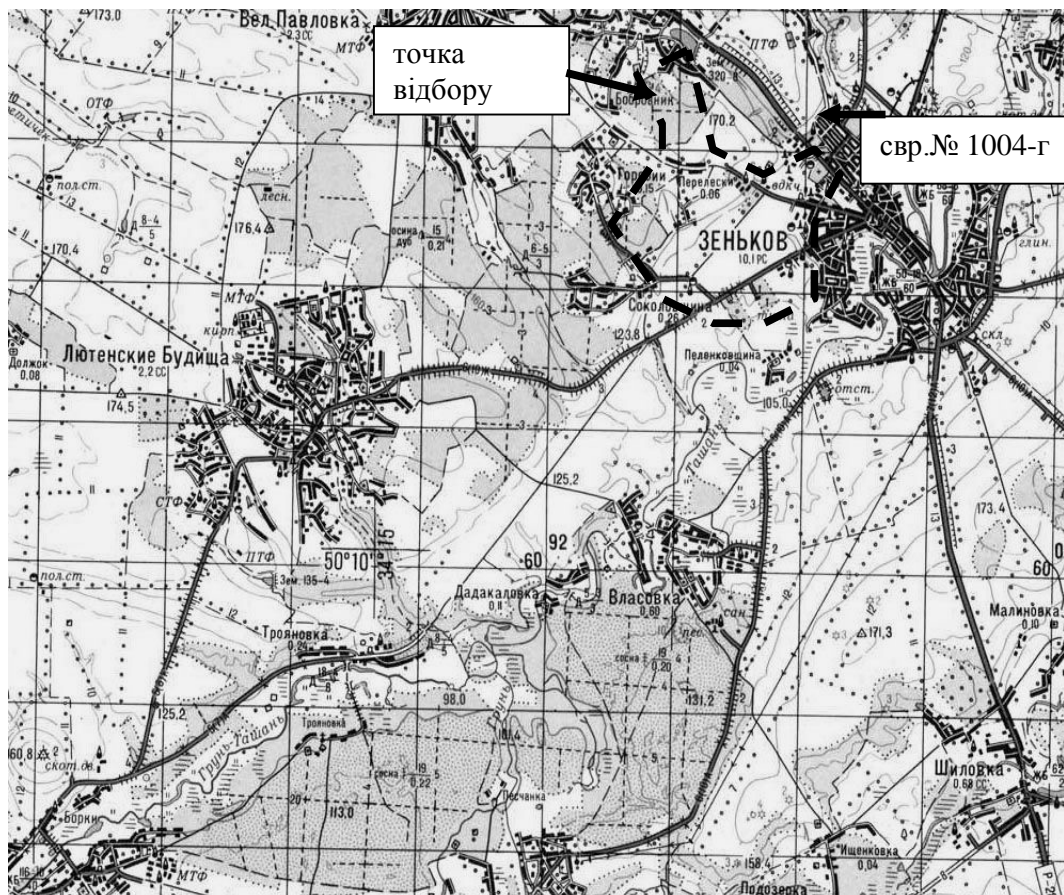

Рис.1 Карта району робіт
Умовні позначення: ---- Можлива межа курорту

За даними Полтавського обласного центру з гідрометеорології, в радіусі майже 50 км від санаторію немає викидів забруднюючих речовин атмосферного повітря від промислових підприємств, а також обмежено рух автотранспорту. Концентрації основних забруднюючих речовин атмосферного повітря (пил, оксид вуглецю,

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПРИРОДНОЇ ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ "СОСНОВИЙ БІР" ПОЛТАВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ ЩОДО НАДАННЯ ЇЙ СТАТУСУ КУОРТУ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ**

діоксид азоту), специфічних інгредієнтів (сульфати, сірководень, фенол, аміак, формальдегід та ін.) знаходяться значно нижче за нормативні показники.

Оскільки санаторій „Сосновий бір” знаходиться у сільськогосподарському районі, поблизу не має промислових підприємств, екологічний стан території санаторію можна вважати задовільним.

Для подальших досліджень в лабораторії інституту зроблено відбір проби води з р.Ташань біля с. Власівка. За результатами повного фізико-хімічного аналізу, вона відноситься до групи гідрокарбонатних натрієво-магнієво-кальцієвих, загальною мінералізацією 0,74 г/дм³. Вода без запаху, прозора, прісна, безбарвна, рН 7,55 – 7,60 од.рН. Санітарно-хімічний стан води задовільний: вміст нітрит-іонів склав <0,008 мг/дм³, нітрат-іонів <1,0 мг/дм³, іонів амонію 0,48 мг/дм³.

Клімат даного регіону є помірно-континентальним, з нетривалою м'якою зимою і тривалим, теплим, іноді посушливим літом. Найбільш стійкий характер погоди спостерігається у липні–серпні. Для лісостепової зони метеоумови для повітряних ванн визначаються як прохолодні та комфортні в природних умовах. Середня повторюваність сприятливих і відносно сприятливих погод для кліматолікування становить, в середньому, 80 %.

В цілому кліматичні умови є найбільш сприятливими для відпочинку і лікування хворих пульмонологічного, гастроентерологічного, неврологічного, кардіологічного, ендокринологічного профілю, організм яких пристосований до чітко вираженої сезонної ритміки. Найбільш сприятливим для відпочинку є теплий період з травня по жовтень.

На території санаторію “Сосновий бір” на сьогодні відомі та використовуються у лікувальному процесі мінеральні води та лікувальні грязі (пелоїди).

Практичне значення у межах території санаторію мають мінеральні води водоносного горизонту у юрських відкладах.

Свердловину № 1004-г пробурено у с. Власівка Зіньківського району Полтавської області на території санаторію глибиною 1300,0 м, яка виводить на поверхню мінеральні води Власівського родовища. Мінеральні води прив'язані до утворень юри, які представлені перешаруванням пісків, пісковиків алевролітів, глин. Продуктивна товща викрита у інтервалі глибин 1129,0-1300,0 м. Горизонт має напір 41,0 м. П'єзометричний рівень встановився на глибині 40,5 м. Дебіт свердловини у експлуатаційному режимі становить 103,7 м³/доб при зниженні рівня на 30,2 м нижче статичного (табл.1).

Таблиця 1.

Гідрогеологічні параметри свердловини № 1004-г

Глибина залягання водоносного горизонту, м	Статичний рівень, м	Зниження, м	Дебіт, м ³ /доб
Глибина установки фільтру, м			
1129,0 – 1300,0	40,58	70,78	103,7
1144,3 – 1152,7			
1155,9 – 1164,4			
1191,4 – 1196,0			

УкрНДІ МР та К на протязі 1987-1991 р.р. проводив вивчення мінеральної води Власівського родовища, на підставі якого було оцінено її придатність до лікувального застосування у санаторно-курортних умовах. У 1998 р. додатковими дослідженнями вода була рекомендована до промислового розливу як мінеральна природна лікувально-столова під назвою "Ташань".

Гідрогеологічні умови Власівського родовища характеризуються такими основними особливостями:

- розкрита потужність відкладів становить 171м;
- юрські відклади залягають під піщано-глинистими породами нижньої крейди, у підосві – водоупорні глини, пісковики тріасу;
- в геологічному розрізі продуктивної товщі водоносні породи – піски з верствами слабопроникливих відкладів глин;
- горизонт високонапірний – 997 м;
- живлення водоносного горизонту здійснюється за рахунок інфільтрації та переливу вод більш глибоких водоносних горизонтів, розвантаження частково здійснюється по тектонічних порушеннях у районах солонкупельних структур.

За своїм хімічним складом мінеральна вода свердловини № 1004-г характеризується як хлоридна натрієва малої мінералізації. Її хімічний склад відповідає наступним формулам:

1990-1991 р.р.	M _{2,7-3,5}	$\frac{Cl\ 72-76(HCO_3 + CO_3)8-13}{(Na+K)\ 89-95\ Ca\ 2-5}$	pH 7,3-7,4	T °C 20-25
1998 р.	M _{4,45}	$\frac{Cl\ 80(HCO_3 + CO_3)9}{(Na+K)\ 97Mg\ 2Ca\ 1}$		
2007 р.	M _{3,23}	$\frac{Cl\ 76\ (HCO_3^+ + CO_3)13}{(Na+K)\ 97\ Mg\ 2}$	pH 8,85	

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПРИРОДНОЇ ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ "СОСНОВИЙ БІР" ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЩОДО НАДАННЯ ЇЙ СТАТУСУ КУРОРТУ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Згідно з класифікацією підземних мінеральних вод В.В. Іванова та Г.А.Невраєва [2] характеризується як мінеральна хлоридна натрієва термальна.

Експлуатаційні запаси родовища затверджені УкрДКЗ (протокол від 10.12.1991 р. № 5175) у кількості 102 м³/доб за категорією В. У процесі експлуатації родовища встановлено підвищення загальної мінералізації води, хлор-бромного коефіцієнту, що вірогідно пов'язано зі зменшенням відносної частки таласогених вод у формуванні хімічного складу води. Встановлено також ріст концентрації фтору.

Санаторій "Сосновий бір" функціонує на базі Власівського родовища мінеральних вод, тут здійснюється промисловий розлив води мінеральної природної лікувально-столової "Ташань" (табл.2).

У районі свердловини джерела поверхневого забруднення продуктивного водоносного горизонту відсутні. Навколо свердловини є зона суворої санітарної охорони розміром у плані 15x15 м.

Санаторієм "Сосновий бір" застосовуються у лікувальній практиці торфові пелоїди Семеренківського родовища Полтавської області, яке розташоване у межах правобережної заплави р. Грунь-Ташань, знаходиться на відстані 1 км на південь від с. Семеренки та за 8 км на схід від с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області.

Таблиця 2.

Вимоги ДСТУ 878-93 до основних компонентів хімічного складу води мінеральної природної лікувально-столової "Ташань"

Мінералізація, г/дм ³	Основні іони, екв. %	Хімічний склад, мг/дм ³					
		Аніони			Катіони		
		HCO ₃ ⁻	SO ₄ ²⁻	Cl ⁻	Ca ²⁺	Mg ²⁺	Na ⁺ +K ⁺
2,5-5,0	Cl >70 (Na+K) >80	200-400	250-500	1000-2400	<100	< 50	900-1800

Кондиційними пелоїдами родовища "Семеренки" Полтавської області є темно-коричневі з високим ступенем розкладу, однорідні торфові пелоїди. Грязьовий розчин має сульфатний, хлоридно-сульфатний кальцієвий, магнієво-кальцієвий, натрієво-магнієво-кальцієвий склад з мінералізацією 4,00 – 9,00 г/дм³.

За своїми основними фізико-хімічними показниками темно-коричневі торфові пелоїди родовища "Семеренки" відносяться до низькомінералізованих високозольних безсульфідних – слабкосульфідних торфових пелоїдів. Кондиціями для них є наступні вимоги (табл.3):

Таблиця 3.

Кондиційні фізико-хімічні показники торфових пелоїдів родовища "Семеренки"

Показники	Одиниці виміру	Кондиції
Ступінь розкладу	% від орг. речовини	більше 40,0
Масова частка води	%	55 – 76
Зольність	% на суху речовину	більше 20,0
Засміченість мінеральними частками діаметром $> 0,25 \times 10^{-3}$ м	% від природної речовини	не більше 2,0 %
Засміченість частками більше $5,0 \times 10^{-3}$ м	відсутність	відсутність
Напруга зсуву: нативні пелоїди	Па	150 – 650
підготовлені для процедур	Па	150 – 400
Мінералізація грязьового розчину	г/дм ³	4,00 – 9,00
Питома вага	г/см ³	0,80 – 1,20
Теплоємність	кДж/кг/град	3,20 – 3,70
FeS	%	0,005 – 0,023
H ₂ S	%	0,002 – 0,009
pH	од. рН	5,4 – 6,8
Eh	mV	(- 280) – (+ 280)

Санітарно-мікробіологічні характеристики пелоїдів повинні відповідати показникам, які зазначено в таблиці 4.

Щодо родовища затверджено запаси у ДКЗ України: за категорією А – 123995,5 м³, за категорією В – 37039,6 м³, за категорією С₁ – 45525,2 м³ (Протокол від 05.06.2007 р., № 1286).

Таблиця 4.

Кондиційні санітарно-мікробіологічні показники торфових пелоїдів родовища "Семеренки"

Показники	Одиниці виміру	Кондиції
Загальне мікробне число	КУО ^{х)} / г	не більше 500 000
Титр лактозопозитивних кишкових паличок (ЛКП)	г на 1 КУО	10 і більше
Титр клостридій ^{xx)}	г на 1 КУО	0,1 і більше
Патогенні стафілококи	КУО	відсутні в 10 г
Синьогнійна паличка (<i>Pseudomonas aeruginosa</i>)	КУО	відсутня в 10 г

Примітка: х) КУО – колонієутворююча одиниця

xx) – вірулентність чистої культури клостридій визначають в біопробі на білих мишах

Медико-біологічною оцінкою торфових пелоїдів родовища, яку було виконано інститутом у 2006 р., встановлено, що вони можуть бути використані з лікувальною метою.

Стан вивченості природних лікувальних ресурсів території

Враховуючи сучасні вимоги до лікувального застосування ПЛР, за станом вивченості ПЛР санаторію "Сосновий бір" мають повний комплекс необхідних досліджень.

Мінеральні води

Виконаними дослідженнями встановлено, що мінеральна вода свердловини № 1004-г санаторію "Сосновий бір" Полтавської області є кондиційною для внутрішнього застосування та промислового розливу у пляшки як мінеральна природна лікувально-столова під назвою "Ташань". Доклінічні дослідження та клінічні випробування обґрунтували терапевтичну ефективність внутрішнього застосування мінеральної води "Ташань" у комплексі курортного лікування. Розроблено Інструкцію щодо практичного використання зазначеної мінеральної води у лікувальній практиці.

Результати проведених клінічних випробувань дозволяють рекомендувати вивчену мінеральну воду у лікуванні та профілактиці наступних захворювань:

- хронічні гастрити типу В з нормальною кислотоутворюючою й секреторною функцією шлунка у стадії стійкої ремісії;
- хронічні гастрити типу А зі зниженою кислотоутворюючою й секреторною функцією шлунка у стадії нестійкої та стійкої ремісії;
- хронічні некалькульозні холецистити різної етіології у стадії нестійкої та стійкої ремісії;
- хронічні коліти та синдром подразненого кишечника у стадії нестійкої та стійкої ремісії.

Таким чином, вивченість мінеральних вод санаторію "Сосновий бір", запаси (біля 100 м³/доб) дозволяють вважати їх гідромінеральною базою, яка може забезпечити сучасну та перспективну потребу майбутнього курорту у мінеральній воді.

Лікувальні гряди (пелоїди)

Показаннями до зовнішнього застосування торфових пелоїдів родовища "Семеренки" є наступні стани: захворювання опорно-рухового апарату, гепатобіліарної системи, чоловічих статевих органів, гінекологічні хвороби.

Санітарно-гігієнічна оцінка проведена на основі вимог Державних санітарних правил розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів від 19.06.1996 р. № 172 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 24 липня 1996 р. за № 378/1403) з урахуванням чинних нормативних документів [3–9]. Санітарно-гігієнічний стан міжгосподарського санаторію "Сосновий бір" повністю відповідає вимогам правил, що обумовлює дозвіл на його акредитацію.

Оцінка відповідності існуючої інфраструктури санаторію умовам акредитації щодо організації курортного лікування проведено з урахуванням відповідних нормативно-методичних документів [10–15]. Проведено багатокомпонентну оцінку діяльності санаторію шляхом порівняння фактичних показників наявної інфраструктури, лікувально-діагностичного процесу, матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу з нормативними.

Внаслідок проведеної роботи можна зробити висновок, що обсяг ПЛР, наявна інфраструктура, матеріально-технічна база та кадровий потенціал санаторію „Сосновий бір” свідчить про повну відповідність встановленим критеріям акредитації санаторно-курортних закладів.

3. ВИСНОВКИ. У межах природної території санаторію “Сосновий бір” та с. Власівка є необхідність у виділенні певної, обмеженої її частки, яка буде мати статус курортної території з визначенням конкретних меж курорту.

Виділення меж території, яка буде визначена курортною, повинно враховувати не тільки територію самого санаторію, а також і місцевість біля русла р.Ташань, де розташовані громадські та санаторний пляжі, можливо якусь частку лісового масиву.

Ланшафтно-кліматичні умови території санаторію та с. Власівка сприятливі для організації літньої рекреації. У холодний період року санаторно-курортне лікування можливе тільки на базі санаторію. Взагалі санаторій “Сосновий бір” об’єктивно має всі підстави бути головною курортоутворюючою структурою.

Зазначена природна територія має мінеральні води, можливе застосування лікувальних грязей. Кліматичні та інші природні умови сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, рекреації населення. Взагалі природна територія освоєна, має необхідні будівлі та споруди з об’єктами інфраструктури для експлуатації ПЛР, використання з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що природна територія санаторію “Сосновий бір” та с. Власівка Зіньківського району Полтавської області відповідає вимогам Закону України "Про курорти" щодо надання їй статусу курорту місцевого значення.

Список літератури

1. Україна. Верховна Рада. Закон: Про курорти. – № 2026 (2000, травень).
2. Иванов В.В., Невраев Г.А. Классификация подземных минеральных вод / В.В. Иванов, Г.А. Невраев. – М.: Недра, 1964.
3. Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд. Затверджено Постановою КМУ від 19.08.2002 р. № 1217.
4. Україна. Наказ МОЗ. “Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання”. – № 243 (2003, вересень).
5. Про внесення змін до Закону України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 07.02.2002 р. № 3037-111.
6. Закон України "Про питну воду та питне водопостачання" від 10.01.2002 р. №2918-III.
7. Закон України “Загальнодержавна програма “Питна вода України на 2007-2020 роки” від 03.03.2005 р. № 2455-IV.
8. Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб" від 06.04.2000 р. №1645-III.
9. Закон України " Про відходи" від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР.
10. Критерії акредитації державної акредитації санаторно-курортних закладів України (відомча інструкція). – К., 2002. – 67 с.
11. Рекомендовані стандарти санаторно-курортного лікування. За ред.Е.О.Колесника, К.Д.Бабова, М.П.Дриневського. – К.: Купріянова, 2003. – 416 с.
12. Медична реабілітація в санаторно-курортних закладах ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» (за ред. Е.О.Колесника).2-е видання, доп. та перер.– К.: Купріянова, 2005. – 304 с.

**КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПРИРОДНОЇ ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ "СОСНОВИЙ БІР" ПОЛТАВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ ЩОДО НАДАННЯ ЇЙ СТАТУСУ КУОРТУ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ**

13. Показання та протипоказання щодо санаторно-курортного лікування в санаторіях закритого акціонерного товариства // За ред. Е.О.Колесника, К.Д.Бабова, М.П.Дринецького – К.: Купріянова, 2003. – 320 с.
14. Додаток 37 до Наказу МОЗ України від 23.02.2000 р. № 33 “Тимчасові штатні нормативи медичного персоналу, працівники їдалень і кухонь санаторіїв для дорослих”.
15. Постанова МОЗ України від 11.07.2001 р. № 805 “Загальне положення про санаторно-курортний заклад”.

Никипелова Е.М. Комплексная оценка природной территории санатория "Сосновый бор" Полтавской области относительно предоставления ей статуса курорта местного значения / Е.М. Никипелова, С.В. Леонова, А.В. Новодран // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: География. – 2009. – Т.22 (61). – №2. – С.239-247.

Проведена комплексная оценка природной территории санатория “Сосновый бор” и с. Власивка Зеньковского района Полтавской области. Доказано, что данная природная территория соответствует требованиям Закона Украины “О курортах” относительно предоставления ей статуса курорта местного значения.

Ключевые слова: природная территория курорта, курорт местного значения, природные лечебные ресурсы, лечебно-оздоровительная инфраструктура

Nikipelova O.M. Complex estimation of natural territory of sanatorium "Sosnovy bor" of the Poltava area in relation to a grant to it status of resort of local value / O.M. Nikipelova, S.V. Leonova, O.V. Novodran // Scientific Notes of Taurida V.Vernadsky National University. – Series: Geography. – 2009. – Vol. 22 (61). – № 2. – P.239-247.

The complex estimation of natural territory of sanatorium is conducted “Sosnovy bor” and village of Vlasivka of Zenkovsky district of the Poltava area. It is proved that this natural territory conforms to the requirements of Law of Ukraine "About resorts" in relation to a grant to it status of resort of local value.

Keywords: natural territory of resort, resort of local value, natural medical resources, medical making healthy infrastructure

Поступила до редакції 15.03.2009 р.